

Facit

Att tala

TALCOACHEN TIPSAR

Läsförståelse

1. Talcoacher ger tips och råd till människor för att de ska bli bättre på att tala och nå ut med sina budskap. De lär ut *strategier*.
2. Ex 1: Han blev inspirerad av en duktig berättare när han var ute och reste. Ex 2: Han var frustrerad över att inte kunna formulera sig så bra som han ville.
3. En typisk Ted Talk-talare är den bästa inom sitt område. Man måste inte vara forskare, bara man har ett intressant budskap.
4. Först blir talarens idé *granskad*, sedan får talaren *hjälp med sitt manus* samt *tips och råd* inför sitt framförande. Till sist får talaren *presentera* sin idé i max 18 minuter.
5. Det fascinerande med muntlig kommunikation är att man genom talet kan påverka och beröra andra människor.
6. En felaktig PP: Flera budskap per bild och många långa meningar med fler än sju (7) rader per bild. Olika storlek på texten på sidorna och/eller att låta en gammal bild vara kvar trots att talaren har bytt ämne.
7. Tips för att göra sig förstådd:
Fokus på ett budskap per taltillfälle. / Kapa delar som inte tillför något.
/ Fokusera på inledning och avslutning. (Fler saker att tänka på kan exempelvis vara tonläge och kroppsspråk).
8. Ha ett öppet sinne och var nyfiken, då kan du lära nytt och påverka andra.

PRESENTATIONER I OCH INFÖR EN GRUPP

Läsförståelse

1. Du ska nå publiken och påverka dem.
2. Vad syftet med presentationen är (informera om något/argumentera för något) och vilka som finns i publiken (ålder/kön/intressen).
3. Fem steg.
4. Logos (logiken i det du säger), patos (känslorna du väcker) och etos (din trovärdighet som talare).
5. Det är vanligt med tre argument: de starka argumenten ska inleda och avsluta. Det svagaste i mitten.

6. När man gör en liknelse eller jämförelse blir det lättare för publiken att förstå och ta till sig budskapet.
7. Om talaren lär sig delar av talet utantill kan hen istället lägga fokus på sitt agerande och sitt kroppsspråk och kontakten med publiken.
8. Ord och uttryck som inte bidrar med information och som kan uppfattas som störande. T.ex: typ, liksom, förstå`ru, asså.
9. När man är lite nervös blir man extra uppmärksam och det är positivt.

EXEMPEL PÅ ETT ARGUMENTERANDE TAL: ÄT VEGANSKT!

Läsförståelse

1. Talaren vill att vi slutar äta kött.
2. Talaren använder en liknelse mellan en ko som blir fräntagen sin kalv och en människa som blir fräntagen sitt barn.
3. Vi måste respektera alla arter på jorden. Människan dödar inte för överlevnad utan för att kunna få det där lilla extra trots att vi vet att djuren lider.
4. Hälsöfördelarna med att välja vego-kost. Talaren räknar upp farliga sjukdomar. Källan är *livsmedelsverket.se*.
5. Motargument: kött är en naturlig del av mänsklig föda. Det bemöts genom att säga att motståndaren förenklar hur det ligger till. Källan som förstärker bemötandet av motargumentet är en överläkare i onkologi (tumörsjukdomar).
6. Djurhållningen är vidrig. Maten som djuren äter odlas i fattiga länder där människor svälter. Källa som presenteras: *vegetarian.se*.
7. Avslutningen återknyter till inledningen. Kalven får sin mjölk och lyssnaren får bättre hälsa. Uppmaningen är att välja rätt för att göra skillnad i det lilla och i det stora.

ÖVNINGAR

Öva språket – språkriktighet

1. **innantill**: läsa text direkt på ett papper eller i en bok
utantill: memorera något (kunna utan att läsa på ett papper eller i en bok)
2. ett **samtal**: ett utbyte av åsikter eller information (övergripande term för att prata)
en **diskussion**: Man argumenterar för sina åsikter och försöker påverka varandra.
3. **insatt**: veta/kunna mycket om ett ämne/om något
utsatt: 1) något som är bestämt (vi ses på utsatt tid) 2) inte vara trygg/inte känna sig säker (vara i ett utsatt läge/bli utsatt för något/någon)

4. **prova**: prova att göra något för att se om det är intressant, t.ex. *Jag ska prova spela piano.*
pröva: pröva att göra något för att se hur det fungerar, t.ex. *Jag ska pröva det här pianot och se om det fungerar bra.*
5. **sammanhang**: olika åsikter och företeelser som hör ihop (man kan inte ta en mening från sitt sammanhang, den hör ihop med hela samtalet).
samband: att se hur saker och företeelser hör ihop och bilda sig en uppfattning om en företeelse (det finns ett samband mellan att det är gratis att gå i skola i Sverige och att det finns många som studerar).
6. **homogen**: lika, t.ex. alla i gruppen är lika gamla/har samma kön/har samma intressen/etc.
heterogen: olika, t.ex. det är blandade åldrar i gruppen/det går både pojkar och flickor i klassen/alla i gruppen har olika intressen.
7. **På grund av**: en negativ konsekvens, t.ex. *På grund av den isiga gångbanan ramlade jag och bröt benet.*
tack vare: En positiv konsekvens, t.ex. *Tack vare en snäll person som hjälpte mig, kom jag snabbt till sjukhuset.*
8. **jämnt**: en yta som är slät och utan ojämnheter
jämt: hela tiden, utan uppehåll
9. en **uppmaning**: be/säga till någon att göra något.
En **utmaning**: en uppgift eller handling som kräver mycket arbete/koncentration/tid/etc.
10. en **risk**: det finns en möjlighet att det händer något negativt, t.ex. *Det är 95% risk för regn i morgon.*
en **chans**: det finns en möjlighet att det händer något positivt, t.ex. *Det är 95% chans att det blir soligt och varmt i morgon.*
11. **var**: adverb för befintlighet (en plats) t.ex. *Var bor du?*
vart: adverb för riktning (mot/till/från) t.ex. *Vart ska du åka? Till Luleå.*
12. **formell**: högtidlig, neutral /objektiv och offentlig, t.ex. en myndighet skriver formell information till medborgarna i landet.
informell: familjär, subjektiv, t.ex. med vänner och familj är man informell
13. **explicit**: tydligt skrivet eller sagt (uttalat) och alla förväntar sig att det blir så
implicit: inte tydligt skrivet eller sagt (uttalat) men alla förväntar sig det i alla fall
14. **obruten**: en förpackning som inte har blivit öppnat ännu
avbruten: någon annan börjar prata trots att personen som talar inte har talat färdigt.

Metaforer och fasta uttryck

1. lösningen på något när du använder nyckeln för att låsa upp dörrar som varit stängda

2. bakom livets dörr så får du möjligheter att ta del av allt som livet kan erbjuda
3. vara mycket intresserad av något eller tycka att något är mycket viktigt
4. formulera om den så den blir perfekt
5. ett ovanligt intresse som inte så många tycker är intressant eller som de inte känner till
6. det finns väldigt många inriktningar
7. ta bort delar
8. intelligent
9. genom att göra en sak, blir flera saker gjorda; genom att lösa ett problem, försvinner flera problem
10. göra samma saker som den person man tittar på (medvetet eller omedvetet)
11. börja prata om något som inte hör till ämnet
12. få tala utan att någon annan talar samtidigt
13. att göra något med mycket omsorg

Lucktext

1. ... relevanta ...; ... stoff ...; ... tenderar ...; ... dra över ...; ... i åtanke ...; ... framkommit ...; disposition.
2. a) attityd, b) agerar, c) strategi, d) lättillgänglig, e) ståndpunkt, f) bekräftat; ökat, g) ideellt, h) sprida

Kapiteltest

1. Konsten att tala väl / konsten att övertyga
2. Max ett budskap per bild, korta budskap, samma storlek på texten, tona ner det du inte talar om längre, max sju rader per bild och att använda korta meningar
3. Ex. inled med en fråga eller en berättelse, ha en tydlig PP, använd alla tre delar i den retoriska triangeln, använd retoriska figurer, fånga publiken genom att väcka känslor sedan presenterar du logiska argument, öva, öva och öva , memorera.
4. Ett öppet sinne (mindset)
5. T.ex. sök efter tillfällen för att få möjlighet att tala, jobba mycket med innehållet, be om respons, spela in dig själv och studera hur du rör dig och hur du talar
6. Samtalet går endast vidare om de som talar med varandra bygger vidare på varandras inlägg.
7. Var öppen för andra åsikter och resonemang, fråga alltid om det är något du inte förstår, ställ öppna frågor, sammanfatta det andra säger för att kontrollera att du har förstått.

8. Om du inte hittar ordet som du söker: använd en synonym eller förklara betydelsen av det du vill säga. Du kan också förklara i vilket sammanhang ordet används.
9. **Argumenterande** tal: du vill övertyga lyssnarna om något. **Utredande** tal: du vill presentera ett ämne utifrån olika perspektiv (ex. fördelar/nackdelar) eller du vill redogöra för ett ämnes egenskaper.
10. Logos: att övertyga genom logiska resonemang. Är dina resonemang logiska? Är den fakta som presenteras trovärdig? Finns det källor som styrker fakta?
 Patos: att övertyga genom att väcka känslor hos lyssnaren. Blir lyssnarna berörda? Målar du upp bilder och berättar med hjälp av liknelser så det väcker känslor?
 Etos: att övertyga genom talarens trovärdighet. Vet talaren vad hen pratar om? Är talaren övertygande? Får du förtroende för talaren?
11. 1) inventera: samla stoff och analysera talsituationen, 2) disponera: sovra bland allt underlag, 3) formulera: du ska vara begriplig och tala på ett sätt som inte är för informellt, men inte heller för formellt, 4) memorera: lär dig hela talet (eller i alla fall stora delar) utantill och skriv talkort, 5) agera: använd röst och kropp, håll tiden.
12. Om talaren är duktig på att övertyga men har låg moral kan hen ha en negativ inverkan på lyssnarna.
13. Ex. 1) ställ en fråga eller berätta om något du varit med om eller 2) en aktuell händelse – publiken blir engagerad, 3) presentera skrämmande fakta eller 4) måla upp en bild – du väcker känslor hos lyssnarna, 5) påstå något – lyssnarna tar ställning till ditt påstående och blir intresserade.
14. 1) anafor är när du upprepar samma inledande ord: *Jag kan, jag vill och jag ska!* 2) hopning är när du säger samma sak men på lite olika sätt: *Jag känner mig överlägsen, oövervinnerlig och oslagbar.* 3) personifikation är när du ger mänskliga egenskaper till något icke-mänskligt: *Stormen slet i hennes hår/ Ondskan visade sitt rätta ansikte.* 4) retoriska frågor är frågor som inte kräver svar: *Hur många gånger ska jag behöva säga till dig att räcka upp handen innan du svarar?* 5) tretalet upprepar tre olika saker som tillsammans stärker varandra: *"Tro, hopp och kärlek." "Politikerna lovar att satsa på jobb, vård och skola." "Frihet, jämlikhet och broderskap".*
15. 1) ta hjälp av **auktoriteter**: presentera någon forskare/expert/sakkunnig som tycker som du, 2) **utelämnade fakta**: ta endast med den fakta som är positiv för din egen åsikt; 3) **generalisera och överdriv**: *Alla som har varit med om detta någon gång, tycker som jag.* 4) få lyssnarna att känna sig **utvalda och speciella**: *Du gör skillnad!* 5) **väck känslor**: *Ett litet nyfött barn som helt känslolokalt blir borttryckt från din famn.*

Att skriva

ATT SKRIVA EN ARGUMENTERANDE TEXT

Läsförståelse

1. Du skriver inledningen för att sätta in/introducera läsaren i ämnet du tänker skriva om, och för att ge en bakgrund till varför du skriver din text.
2. Din tes ska spegla vad det är du vill argumentera för/emot - det är din ståndpunkt i ämnet.
3. I avhandlingen avhandlar du ditt ämne – dvs. i en argumenterande text presenterar du dina argument och motargument i avhandlingen. Avhandlingen är huvuddelen av en text.
4. Tre argument brukar anses som lagom många.
5. För att visa att du är insatt i ämnet och har tänkt igenom motståndarnas åsikter och resonemang.
6. Du avslutar med en kort sammanfattning av vad du har kommit fram till.
7. Rubriken ska spegla din text och därför skriver du den när du skrivit klart din text.

DEBATTINLÄGGET – ARGUMENTERANDE TEXT PÅ HÖGRE NIVÅ

Läsförståelse

1. Man presenterar hur situationen är just nu – och man förklarar bakgrunden till varför de skrivit texten om risk för rasistiska handlingar under början av Corona-epidemin 2019-2020.
2. Att rädsla inte ska få vinna över förmågan att resonera/rationalitet.
3. Skribenternas argument är att människor med asiatiskt utseende har blivit utsatta/påhoppade under Corona-epidemin – rasistiska handlingar menar de.
4. Som motargument nämner de att vissa anser att det är rimligt att vara rädd och göra antaganden att människor från Asien kan vara smittbärare.
5. Skribenterna förklarar/menar att motargumentet endast kan ses som rasism.
6. "Att rättfärdiga rasism och diskriminering med hänvisning till rädsla och rimliga antagen är oacceptabelt".
7. Upp till läsaren att avgöra.
8. Lovisa Brinck och Nora Emanuelsson, Antidiskrimineringsbyrån i Fyrbodalen.
9. Upp till läsaren att avgöra.

DEBATTARTIKEL: SVERIGE ÄR ETT FREDSSKADAT LAND

Läsförståelse

1. Elisabeth Åsbrink.
2. Dagens Nyheter, 30 mars, 2020.
3. Författaren till artikeln.
4. Sverige har inte råkat ut för krig eller katastrofer på väldigt många år – därför tror svenskarna att inget farligt kan hända dem. Och svenskar litar för mycket på myndigheter ibland.
5. Sverige måste skydda sina medborgare bättre om det ska vara fortsatt öppet under Corona-epidemin, och de med makt i samhället måste samarbeta bättre.
6. Författaren tror/anser att Sverige är ett "fredsskadat" land och att det kan få ödesdigra konsekvenser, men hon hoppas hon har fel.
7. Att diskuteras bland läsarna.

EXEMPEL PÅ UTREDANDE TEXT: FOLKHÄLSOMYNDIGHETEN

Läsförståelse

1. Man vill undersöka socioekonomiska skillnader i hälsa ur ett utbildningsperspektiv.
2. Resultaten är självrapporterade – dvs. inrapporterade av informanterna – dem som studien baseras på.
3. De ska göra det tydligare att se resultaten som framkommit – i stället för att bara presentera dem i text.
4. I den första tabellen presenteras ohälsosamma levnadsvanor. I den andra tabellen kan vi se antal dagar på sjukhus, beroende på utbildningsnivå.
5. Att utbildningsnivå har betydelse för hälsan – ju högre utbildningsnivå, desto större sannolikhet att man har en bättre hälsa - beroende på olika faktorer.
6. FHM vill och anser att man behöver fortsätta analysera folkhälsan samt föreslår att åtgärder vidtas för att stärka folkhälsan. Man vill också se att regeringen bör sträva efter att fler och fler utbildar sig på högre nivå för att stärka folkhälsan och på så sätt avlasta sjukvården.

ÖVNINGAR

Ordkunskap

1. g
2. j
3. f
4. c
5. h
6. b
7. a
8. i
9. d
10. e

Kapiteltest

1. Man skriver en argumenterande text när man har en åsikt man vill få fram och som man vill argumentera för eller emot. Strukturen är: inledning med bakgrund, avhandling med argument och motargument, samt en avslutning med sammanfattning.
2. **Tes** är din åsikt/ditt påstående du argumenterar för eller emot, **argument** är dina motiverade åsikter medan **motargument** är motståndarsidans motiverade åsikter.
3. I en utredande text försöker man reda ut ett ämne – man tar reda på mer om hur det ligger till inom området. Även en utredande text består av inledning med bakgrund, avhandling samt avslutning med sammanfattning.
4. **Subjektivt** = med personliga åsikter; **objektivt** = utan personliga åsikter
5. Värderande ord i en text kan påverka läsaren i skribentens riktning, dvs. skribenten kan medvetet eller omedvetet påverka läsaren och hans åsikter med sin text.
6. Att ge och få respons hjälper dig att utveckla ditt eget skrivande samt att bli bättre på att läsa och tolka andras texter.
7. När man refererar *återger* man vad någon annan skrivit eller sagt.
8. För att visa var man har hittat information och fakta som presenteras i texten och som inte är ens egen information, och för att läsaren ska veta vad som är skribentens respektive andras information och fakta/forskningsresultat.

Språklig variation

DET SVENSKA SPRÅKET

Läsförståelse

1. All samhällsinformation är på svenska och alla myndigheter har svenska som arbetspråk.
2. Svenska är också ett officiellt språk i Finland eftersom Finland och Sverige var ett gemensamt land under mycket lång tid (1249-1809).
3. Det är talarna -alltså de som använder språket- som styr hur språket ska se ut. I SO kan man läsa om hur ett visst ord används av talarna.
4. Ordlista: där ser du hur ordet stavas och böjs.
Ordbok: där kan du läsa om hur ordet används.
5. Institutet för språk och folkminnen.
6. Ord som talare har börjat använda under det senaste året.

MINORITETSSPRÅKEN

Läsförståelse

1. Det fanns fem större språkgrupper: den samisk-talande språkgruppen, den finsk-talande språkgruppen, den meänkieli-talande språkgruppen, den jiddisch-talande språkgruppen, den romani chib-talande språkgruppen.
2. Språk är en stor del av vår kultur och vår identitet.
3. 1) språket får inte vara en dialekt, 2) språket måste ha talats i Sverige i minst 100 år, 3) språkets talare vill själva att det ska vara ett minoritetsspråk.
4. Samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani chib.
5. Teckenspråket
6. Jag kan kräva förskola och äldreomsorg på mitt modersmål, jag kan också, om jag bor i rätt kommun använda språket i kontakt med myndigheterna. Jag kan få modersmålsundervisning i skolan.
7. Romani chib-talande har rätt att få delar av sin äldreomsorg på sitt modersmål, medan finstalande har rätt till all äldreomsorg (om de bor i en förvaltningskommun). Romani chib-talande (precis som jiddisch-talande) saknar förvaltningskommuner. Både finstalande och romani chib-talande har rätt till modersmålsundervisning i skolan.
8. I Sverige saknas statistik över vilka språk som människor talar. Man kan utgå från migranters hemländer men det kan vara missvisande då man i flera länder har många olika språk.
9. Språket är kulturbärare och ett väl utvecklat modersmål hjälper ofta talaren att lära sig nya språk.

10. De som har tillhörighet inom något av **de nationella minoritetsspråken** behöver inte tala språket i hemmet för att få undervisning, utan för dem det räcker med att identifiera sig som talare (medlem) av de nationella minoritetsspråken.

Om minoritetsspråket **inte är nationellt**, måste språket talas i hemmet för att barn ska erbjudas undervisning. Ett annat kriterium som måste uppfyllas är att det måste vara minst fem (5) elever som vill ha undervisning i samma kommun. Modersmålsundervisning erbjuds alltså *i den mån det går*.

DIALEKTER

Läsförståelse

1. Innan industrialiseringen i Sverige bodde de flesta på landsbygden, och det var oftast stora avstånd mellan både byar och hus. De flesta stanna i sin hemby hela sitt liv och på så sätt kunde en specifik variant av språket bevaras.
2. Var personen är uppvuxen, och kanske också något om det områdets kultur och historia.
3. Satsmelodin: hur tonen höjs och sänks när man talar. Ordaccent: kan vara accent 1 eller accent 2.
4. Hur man uttalar vokaler och konsonanter. Exempelvis E och Ä och R.
5. Om ett dialektområde angränsar till ett annat land kan det landets satsmelodi, ordaccent och uttal färga den svenska dialekten. Danska har färgat av sig på skånska, norska har färgat av sig på värmländska, finska har färgat av sig på meänkieli och på svenskan som talas kring den finska gränsen i norra Sverige.
6. Det finns sex (6) dialektområden i Sverige.
7. De dialekter som har gemensamma drag räknas till samma dialektområde.
8. Det bär inga utpräglade drag från några dialekter. Det är neutralt.

SPRÅKHISTORIA

Läsförståelse

1. Man studerar den grammatiska strukturen och ser om det finns likheter. Man ser också om de äldre orden i språken liknar varandra.
2. Ca 30 språkfamiljer finns i världen.
3. Det fanns en stor grupp människor som för ca 4000 år sedan talade ett indoeuropeiskt språk. Människorna i språkgruppen spred sig över världen.
4. Indoeuropeiskt språk – europeiska språk – germanska språk – nordgermanska språk – svenska.

5. Island har en striktare språkpolitik, de tar inte lika snabbt in nya ord i sitt språk (jmf med övriga Norden. De blir inte heller påverkade av grannländers språk eftersom Island är en ö.
6. Grekiska/latin – tyska – franska – engelska.

ÖVNINGAR

Substantiv

a)

1. Variation	skillnad, förändring
2. Norm	det som är normalt
3. Samverkan	samarbete
4. Folkminne	folklig kultur
5. Förvaltningsområde	område med gemensam administration
6. Förutsättning	egenskap, villkor
7. Vårdnadshavare	den som har ansvar över ett barn
8. Stavelse	en vokal + konsonant
9. Tungspets	längst fram på tungan
10. Gom	taket i munnen
11. Drag	en tydlig egenskap
12. Påbud	bestämmelse, order
13. Kuriosa	annorlunda och märkvärdig

b) Egen produktion.

Verb

a)

INFINITIV	PRESENTIS	PRETERITUM	SUPINUM
Beröra	Berör	Berörde	Berört
Tillkomma	Tillkommer	Tillkom	Tillkommit
Uppstå	Uppstår	Uppstod	Uppstått
Uppskatta	Uppskattar	Uppskattade	Uppskattat
Tendera	Tenderar	Tenderade	Tenderat
Förvalta	Förvaltar	Förvaltade	Förvaltad

b) 1. tillkommit, 2) berörde, 3) förvaltade, 4) tenderar, 5) uppskatta, 6) uppstod

Adjektiv

1. Gemene man; bosatta; uppförda; sammanhållen, 2. Idiomatiskt, 3. Strikt, 4. Gångna

Kapiteltest

1. Det är det gemensamma språket för Sveriges medborgare. Samhällsinformationen är på svenska och alla myndigheter i Sverige har svenska som arbetspråk.
2. Du kan hitta korrekt stavning av ord i SAOL (Svenska Akademiens Ordlista) och du får veta hur ordet används i SO (Svensk ordbok).
3. Språkrådet och Språktidningen presenterar varje år nya ord som människor har börjat använda under det gångna året.
4. Samiska, finska, meänkieli, jiddisch, romani chib.
5. De språken var inte dialekter. De språken hade talats i Sverige under mer än 100 år. Talarna ville det själva.
6. De nationella minoritetsspråken har fler rättigheter än de icke-nationella. De kan exempelvis få barnomsorg och äldrevård på sitt minoritetsspråk i vissa förvaltningskommuner. De har också rätt att få undervisning på minoritetsspråket oavsett hur få talare det finns eller om språket talas i hemmet. Inget av det gäller för icke-nationella minoritetsspråk.
7. Samerna vill behålla sitt landområde som sträcker sig över flera landsgränser. Det området kallas Sápmi och har funnits mycket längre tid än de landsgränser vi har i dag.
8. Personer med hörselnedsättningar använder sig av teckenspråket för att kommunicera. Det talas med händerna.
9. I Sverige förs ingen statistik över vilka språk som talas. Man kan försöka räkna genom att räkna antal migranter och vilka länder de kommer ifrån. Men i flera länder talar man många olika språk så statistiken blir därför skev.
10. Dialekter uppstår när en talgemenskap uppstår och sedan bevaras genom att den inte kommer i kontakt med en annan talgemenskap. Innan industrialiseringen levde till exempel människor i byar på landsbygden och det kunde vara långt till närmsta granne. Man reste inte heller så mycket förr som i dag. Vissa människor lämnade aldrig sin hembygd.
11. 1. Tonläget, 2. Accent, 3. Uttal av vokal och konsonant.
12. Det finns endast sex (6) dialektområden men hur många dialekter det finns går inte att räkna. Dialekter med gemensamma drag räknas till samma dialektområde.
13. Det är neutralt och ska inte vara färgat av någon dialekt.
14. Man jämför grammatiska strukturer och ser på likheter mellan de äldre orden i olika språk.
15. 1. Latin och grekiska: när Sverige blev kristnat. 2. Tyska: Sverige var medlem i en tysk handelsunion som hette Hansan och då flyttade många tyskar med ekonomisk kraft till de större städerna i Sverige. 3. Ytterligare en tysk våg: Sverige blev protestantiskt och den tyska militären var en förebild. 4. Franska: var maktens språk under 1700-

talet. Frankrike var ett föregångsland i Europa och Kungen i Sverige och alla i hovet samt alla adelspersoner talade franska. 5. Engelska: den första vågen kom i och med industrialiseringen som startade i England. I dag är det amerikansk engelska som bidrar med flest nya ord i svenska språket.

16. 1. Många starka verb börjar böjas som svaga verb: t.ex. simma-samsummit har blivit simma-simmade-simmat. 2. Vi blir mer informella i vårt officiella skrivande. 3. Minoritetsspråken påverkar och kommer med nya ord och uttryck. 4. Vi använder språket mer könsneutralt, t.ex. hen och gärningsperson.

Antiken

TIDEN FÖRE ANTIKEN

Läsförståelse

1. Ca. 1300 år (700 f.Kr. - 500 e.Kr.)
2. Gammalt och värdefullt
3. Gemensam kultur, de talade samma språk, trodde på samma gudar och de delade också samma mytologiska berättelser.
4. Ca. 150 år f. Kr.
5. Grekland blev en del av romarriket. Romarna tog till sig grekernas kultur (gudar, litteratur, levnadssätt).
6. Latin
7. Forntiden
8. Där det fanns möjlighet att odla (bördig jord och tillgång till vatten).
9. Det var vanligt med konflikter, men kontakten kunde också vara fredlig.
10. Människorna försökte förklara saker som de inte kunde förstå, t.ex. väderfenomen och livets uppkomst.
11. Bildspråk: hieroglyfer, skriftspråk: kilskrift
12. För att hålla räkningen på maten som skördades.

SAMHÄLLET UNDER ANTIKEN

Läsförståelse

1. Ett ämne som söker svar på existentiella frågor, frågor som det inte finns "rätta" svar på.
2. De flesta familjer hade slavar som arbetade åt dem.
3. Det fanns inte enbart en allsmäktig gud som styrde allt, utan många olika att vända sig till. De hade också mänskliga egenskaper och levde "bland" människorna.
4. Egenskaper: avundsjuka; giriga; hämndlystna; kärleksfulla (alla mänskliga egenskaper som finns att räkna upp)

LITTERATUREN UNDER ANTIKEN

Läsförståelse

1. Epik, lyrik och dramatik
2. Epos
3. Iliaden och Odysséen
4. Homeros, på 700-talet f. Kr.
5. Omkring år 1200 f. Kr.
6. Bl.a. berättade en rapsod historiska händelser. De spelade ofta lyra.

7. De ville veta vem av dem som var vackrast.
8. Helena var gift med Menelaos, kung av krigarstaten Sparta.
9. Han samlar en stor grekisk armé och tar sig till Troja för att hämta hem Helena.
10. Paris liknar en gud. Han är klädd i ett pantherskinn och utmanar grekerna han möter.
11. (Fråga 11 hör egentligen till samma fråga som ovan) Paris är stolt och utmanande i inledningen, men när han ser Menelaos blir han mycket rädd. Han darrar i hela kroppen och blir vit i ansiktet. Han gömmer sig bland trojanerna.
12. Kung Menelaos leder grekerna och är modig och stolt. Han jämförs med ett lejon som får syn på en hjort eller en vildmarksbock när han får syn på Paris. Han hoppar ner från sin vagn för att få möjlighet att straffa honom.

HANDLING I ODYSSÉEN

Läsförståelse

1. 10 år
2. Havsguden Poseidon gör resan svår för honom.
3. Odysseus
4. De ska lura trojanerna att de har gett upp.
5. Grekerna bygger en stor trähäst som de ska ge trojanerna som gåva. Grekiska soldater gömmer sig i den stora trähästen. När trojanerna har släppt in hästen hoppar de grekiska soldaterna ut, öppnar stadsporten och släpper in de andra soldaterna.
6. (Fråga 6 hör egentligen till samma fråga som ovan) Männen och spädbarnen dödas, och de större barnen och kvinnorna tas som slavar.

ROMARRIKET

Läsförståelse

1. Romarna blev inspirerade av grekerna och det grekerna (Homeros) hade skrivit tidigare.
2. Aeneiden: handlar om en trojan som i Troja lyckades fly undan grekerna och som sedan seglar runt på Medelhavet. Han råkar ut för ungefär samma händelser som Odysseus och kliver sedan i land på Italiens kust och grundar staden Rom.
3. Maecenas stöttade författare ekonomiskt och presenterade dem för de rätta människorna så de fick bra kontakter (nätverk).

SAPFO

Läsförståelse

1. Hon var kvinna och de hade mycket begränsade rättigheter under den här tiden.
2. Många av dikterna är riktade till kärleksgudinnan Afrodite.
3. Diktjaget ser sin älskade i en intim stund tillsammans med en man.
4. En beskrivning av hur det känns att se den man älskar tillsammans med någon annan. (svartsjuka/förtvivlan).
5. Diktjagets hjärta slår mycket hårt; tappar rösten; mister synen; sus i öronen; börjar kallsvettas och skaka; tappar färgen i ansiktet.
6. Förälskelse: diktjaget kommer inte undan. Att bli kär jämförs med vinden som blåser bland ekarna på berget. Ekarna står där och kan inte skydda sig. Du kan inte komma undan förälskelsen.

VERGILIUS OCH HORATIUS

Läsförståelse

1. Herdelivet (livet på landet)
2. Att författarna skulle skriva positivt om kejsaren. Den tidens propaganda.

DRAMATIKEN

Läsförståelse

1. Varje vår hölls en fest för Dionysos. Folk dansade och sjöng och tittade på teaterpjäser. Tragedier, satyrpjäser och komedier.
2. Det var endast män som var skådespelare. De hade masker (och andra attribut) på sig för att visa vilken person/gud de föreställde. De flesta skådespelare hade flera roller i samma pjäs.
3. Det är en slags rening. Publiken blir stärkt av att lida/glädjas med skådespelaren på scenen.
4. Handlingen hämtades från mytologiska hjälte- och gudasagor.
5. Aktuella händelser. De gjorde sig lustiga över makthavare och viktiga personer.
6. Blodshämnd är att ge tillbaka på samma sätt som du har blivit skadad av någon annan. Om någon skadar din bror, skadar du den personens bror, osv.
7. Att bli barnlösa (d.v.s. att inte gifta sig och bilda familj).
8. Det är beklagansvärt att leva som kvinna. Kvinnan är helt beroende av mannen och han kan behandla kvinnan som han vill.
9. Det är svårt att få kvinnan att avstå från sex.

ÖVNINGAR

Ordkunskap

1. a) epoken, b) bördig, c) kontaktnät, d) hieroglyfer, e) kilskrift; spannmål, f) idyll, g) gedigen, h) kioskvältare, i) sponsra
2. a) rapsod, b) dramatiker, c) lyra, d) tragöd, e) hetär, f) existentiell, g) lyrik, h) välbärgad, i) epik, j) drama
3. a) hexameter, b) armé på havet, c) patriotisk litteratur, d) sponsor, e) politisk kampanj, f) rening, g) tredelad, h) mytologisk varelse

Kapiteltest

1. Fel: den litterära epoken vi kallar antiken benämns som den västerländska kulturens vagga.
2. Fel: det var människorna som genom skapelseberättelserna försökte förklara hur jorden kommit till
3. Rätt
4. Rätt
5. Fel: det fanns många stadsstater, alla med egen kung och armé. De hade mycket gemensamt
6. Rätt
7. Fel: det var endast fria män i Aten, födda av atenska föräldrar, som hade rösträtt
8. Fel: de handlar om varför vi lever som gör och varför vi tar de beslut vi tar-allmänmänskliga frågor om livet och döden.
9. Fel: de hade mycket pengar och klarade sig bra.
10. Rätt
11. Fel: slavarbetet var mycket utbrett
12. Fel: det varierade. De gifta kvinnorna lämnade inte hemmet i stora delar av Grekland. Krigarstaten Sparta var ett undantag, där idrottade alla kvinnor och tillbringade mycket tid utomhus.
13. Fel: grekerna lärde sig latin
14. Rätt
15. Fel: gudarna bestämde människornas öden
16. Rätt
17. Fel: Afrodite mutar Paris genom att ge honom den vackraste kvinnan i Grekland
18. Fel: Odysseén handlar om Odysseus som reser hem efter kriget i Troja. Det tar honom 10 år att kom hem till ön Ithaka.
19. Fel: det var Vergilius som skrev Aeneiden
20. Fel: Sapfo skrev om kärlek
21. Fel: de hette Vergilius och Horatius
22. Fel: de som blev stöttade ekonomiskt av kejsaren skrev politisk propaganda
23. Fel: alla skådespelare var män

24. Fel: Aischylos, Sofokles och Euripides
25. Fel: de var olyckliga tragedier
26. Rätt
27. Rätt
28. Fel: det är en tragedi som handlar om en kvinna som blir lämnad av sin man
29. Rätt

Medeltiden

SAMHÄLLET UNDER MEDELTIDEN

Läsförståelse

1. En svår pest härjade i stora delar i Europa, och vanliga människor hade inte mycket att säga till om samt var oftast väldigt fattiga och levde därför ett svårt och hårt liv.
2. En svår pest som ofta ledde till döden.
3. Digerdöden/svarta döden/pesten började förmodligen vid Svarta havet i sydöstra Europa och spreds via bakterier på loppor.
4. Nästan hälften av befolkningen i Europa dog av pesten.
5. Några få personer, ofta med mera pengar än andra, hade makten i samhället.
6. Ca 90% av befolkningen levde som bönder på landet av självhushållning. Som bonde var man oftast livegen och "ägdes" av en storbonde/jordägaren.
7. Kvinnorna hade i princip inget att säga till om. De gifte sig som 14-15-åringar och fick ofta många barn. Under tidig medeltid kunde de inte ärva men detta ändrades senare.
8. Riddare var en slags stormän/vasaller som genom att delta i krig kunde få en privilegierad ställning i samhället genom att göra detta.

LITTERATUREN UNDER MEDELTIDEN

Läsförståelse

1. Man ska inte vara för fåfäng (bry sig för mycket om sitt utseende). Man behöver inte "göra sig till" inför Gud, då kan man bli straffad som flickan blev.
2. Med nådegåvor menas nattvarden man kan få i den kristna kyrkan; vin och bröd (oblat). Förmodligen förvandlades flickans hår till ormar eftersom ormen representerar *synd* enligt den kristna tron (Adam och Eva blev lurade i det s.k. syndafallet av en orm).
3. Människor ska inte försöka sätta sig över naturen och styra den, då kan det gå illa som här (gumman och gubben fastnar på månen).
4. En del människor visste nog inte så mycket om naturen och hur den fungerade. I berättelse 2 trodde man t ex att man kunde ta sig till månen på egen hand.
5. Man ska inte svära och man ska lyssna på prästen.
6. "Kärringen" är väldigt envis och gör som hon vill. Hon hör dessutom dåligt så hon kan inte höra vad prästen säger. "Kärring" används oftast som ett skällsord om en kvinna som man inte uppfattar som en positiv person.

7. Att *om* hon fick Guds nåd när hon dog och kom till himlen, så gjorde hon det.

RIDDARKULTUREN OCH RIDDARLEGENDER

Läsförståelse

1. Historier/berättelser om riddare och deras liv som lever kvar än idag.
2. Riddarna var beundrade (man såg upp till dem) och de ansågs vara ädla; de slogs för det rätta, och gjorde det rätta som att rädda svaga i samhället. De svek heller aldrig sin länsherre eller Gud.
3. Förmodligen för att man ansåg att man skulle hålla sig till den man var ämnad för/gift med - man skulle inte vara otrogen.

TEXTER OM HIMMEL OCH HELVETE

Läsförståelse

1. Båda kom från tämligen rika och mäktiga familjer. De blev välkända och klassiska författare som skrev religiösa berättelser som också blev mycket berömda.
2. Båda trodde att hemska saker skulle hända en om man hamnade i helvetet.
3. Det fanns olika grader av synd (framgår dock ej av texten).
4. Förmodligen för att skrämma människorna så att de levda som goda och gudfruktiga (troende) människor. Jämför med de sedelärande berättelserna på s.142.

ÖVNINGAR

Ordkunskap

1. fara vilt fram, förstöra - härja
2. tidsperiod - epok
3. obetydlig, liten - ringa
5. sätt - manér
6. land - rike
7. med rättigheter och fördelar - privilegierad
8. soldat till häst - riddare
9. uppfostrande, moralisk - sedelärande
10. visioner - uppenbarelser
11. pestsjukdom - digerdöd
12. med mycket makt, kraftfull - mäktig
13. nedsättande ord för kvinna - kärring
14. gift kvinna vars make dött - änka
15. som var tvungen att bo kvar på samma plats hela livet - livegen

16. som ser sig som mer än andra, stolt på ett negativt sätt - högfärdig
17. Sverige, Finland, Norge, Danmark, Island - Norden
18. vikingatid - asatid
19. att dö när man föder barn (gammalt ord) - barnsäng
20. sakrament (måltid) inom kristna kyrkan: bröd och vin - nattvard
21. godsägarvälde - feodal(välde)
22. god handling - gärning

Kapiteltest

1. Besvaras med egna ord.
2. Den låg mellan antiken och renässansen (som förut ansågs som lite viktigare epoker än medeltiden).
3. På svåra livsvillkor för de flesta människorna och den svåra pesten som härjade och dödade nästan hälften av människorna i Europa.
4. Som bönder, och de var mycket fattiga.
5. Frälset, borgerskapet och bönderna.
6. Ädel, våga slåss mot de onda och vara god mot de svaga. Trogen inför sin (läns)herre och inför Gud.
7. Ungefär för 1000 år sedan.
8. Asagudar och att de styrde naturen.
9. En uppfostrande berättelse som skulle visa på god moral.
10. Den innehåller en mängd dikter som handlar om livet under den här tiden och den skrevs på Island.
11. Sagorna handlar ofta om hämnd, strider, ödestro, kärlek och svartsjuka. Den kanske viktigaste, mest kända och berömda heter *Njals saga*.
12. Hon var en svensk kvinna vid namn Birgitta Birgersdotter som skrev religiösa berättelser om sina uppenbarelser m m och som senare blev helgonförklarad som Den heliga Birgitta. Hon är numera mycket känd framför allt i katolska länder.
13. Dante Alighieri (Dante). Det är en beskrivning av medeltidens världsbild där Dante själv reser genom helvetet, skärselden och paradiset, och får träffa bland annat vanliga personer från sin samtid och kända författare från till exempel antiken (Vergilius) och sin ungdoms älskade, Beatrice.
14. Eget svar - men t ex *Rolandssången* eller *Tristan och Isolde*.

Renässansen

SAMHÄLLET UNDER RENÄSSANSEN

Läsförståelse

1. Renässans betyder pånyttfödelse/återfödelse och man såg epoken som en återfödelse av de antika värderingarna och idealen vad det gällde antikens kultur och litteratur.
2. Man satte människan som individ och hennes tänkande i fokus. Det var människan som styrde världen, inte Gud.
3. Människan skulle vara empatisk/medmänsklig och själv bidra till en bättre värld. Man behövde bruka sitt sunda förnuft för att detta skulle fungera.
4. Martin Luther var en tysk professor i bibelvetenskap. Han startade en rörelse som bidrog till att protestantismen växte fram som en del av kristendomen, man bröt alltså med den katolska grenen av kyrkan.
5. Fördelar med resandet var att man lärde sig mer om världen och hur den fungerade, samt man förändrade synen på hur man såg på världen. Nackdelar var bl. a. att rikare länder koloniserade fattigare länder och ofta utnyttjade befolkningen och tillgångarna i de koloniserade länderna.

BALKONGSCENEN

Läsförståelse

1. Romeo ser Julia som "gudasänd" (som från himlen), förmodligen som en ljusets ängel som lyser upp hans liv. (Han har ju nyligen blivit nobbad av sin förra förälskelse, se sammanfattningen.)
2. Sannolikt för att Romeo tillhör en släkt som Julias släkt inte vill att hon ska umgås med. Det komplicerar ju hennes tillvaro rejält att bli förälskad/förtjust i någon som hennes familj inte vill ha med att göra.
3. Romeo och Julia är förälskade men de har problem med varandras "namn" - faktumet att deras familjer är ovänner. (etc.)
4. Se svar nr.3 ovan.
5. Romeo ser nog Julia som någon dyrbar och närmast ouppnåelig - närmast som ett helgon.

SONETT 18

Läsförståelse

1. Egna tolkningar.
2. Egna tolkningar.

SONETT 130

Läsförståelse

1. Älsklingen är inte som andra beundrade och eftertraktade kvinnor - hon betar sig inte och ser inte ut som en kvinna bör göra på den tiden.
2. Förmodligen för att hennes mun är blodfattig och blek, hon kan vara anemisk (ha blodbrist). Korall är en tämligen blekt röd färg.
3. Förmodligen för att hon inte är speciellt ren; hennes hals är smutsig.
4. Hon är blek - kanske t. o. m. anemisk.
5. Hennes andedräkt är inte speciellt väldoftande.
6. Rösten är inte direkt välljudande, musik har ett trevligare (charmigare) "ljud".
7. Hon går med rejäla kliv/steg (hon "går på jorden när hon går") - hon går inte med lätta och nätta steg.

HERCULES

Läsförståelse

1. Hercules ger sig tidigt en morgon ut på promenad, funderandes på sitt liv om vart det och han ska ta vägen i livet.
2. Hercules vill bli berömd och känd.
3. Hon vill få Hercules uppmärksamhet. Kanske är hon prostituerad - eftersom hon anses lättfärdig och är rejält sminkad och dekorerad.
4. Stiernhielm vill nog med sin detaljerade beskrivning av Lustas utseende visa på att hon är en viss sorts kvinna (inte den högaktade sortens kvinna, se svar nr.3 ovan).
5. Kvinnor skulle inte bete sig som Lusta - utan tvärtom. Kvinnor skulle inte självmant komma "halvspringandes" fram till män och inte heller dekorera sig för mycket.

ÖVNINGAR

Ordfläta

Vågrätt

1. EPOS
2. SPRÅKHISTORIA
3. STANDARDISERAD
4. BANNLYSA
5. PROTOTYP
6. EMPATISK
7. DRIFT
8. BESTÖRT

9. DYGD
10. SKEPNAD
11. VÄLBÄRGAD
12. OSÄMJA
13. ERA

Lodrätt

1. PÅNYTTFÖDELSE

Kapiteltest

1. Besvaras med egna ord.
2. De antika värderingarna och idealen vad det gällde antikens kultur och litteratur.
3. Ca 1300-1600-talet.
4. Människan skulle vara empatisk/medmänsklig och själv bidra till en bättre värld. Man behövde bruka sitt sunda förnuft för att detta skulle fungera.
5. Människan själv.
6. Martin Luther var en tysk professor i bibelvetenskap. Han startade en rörelse som bidrog till att protestantismen växte fram som en del av kristendomen, man bröt med den katolska grenen av kyrkan.
7. Fördelar med resandet var att man lärde sig mer om världen och hur den fungerade, samt man förändrade synen på hur man såg på världen. Nackdelar var bl a att rikare länder koloniserade fattigare länder och ofta utnyttjade befolkningen och rikedomarna i de koloniserade länderna.
8. Kolonialism är när rikare länder belägrar fattigare länder och drar nytta av det landet. Ofta utnyttjas och behandlas befolkningen i det koloniserade landet mycket illa.
9. Han slogs och kämpade för det han ansåg det rätta.
10. Panza försökte tala Don Quijote tillrätta när han missuppfattade tillvaron och verkligheten. En realist anser sig se verkligheten så som den verkligen är.
11. Tragedier, komedier, krönikespel och sagospel.
12. En sonett är en dikt på 14 rader med korsrim.
13. Shakespeares dramer anses ofta ha tidlösa och mänskliga teman som fortfarande uppskattas av människor.
14. Stiernhielm ville bevara och vårda det svenska språket samtidigt som han ansåg att man skulle utveckla det svenska språket genom att utgå från svenskan - och inte från andra språk - när man skapade nya ord.
15. Man måste bli en plikttrogen och hårt arbetande människa för att vinna ära och berömmelse och för att anses vara god och äkta.

Upplysningen

SAMHÄLLET UNDER UPPLYSNINGEN

Läsförståelse

1. Förnuftets eller resonerandets tidsålder.
2. Människan var någon som skulle fyllas med information och upplysas; ett oskrivet blad (ett "Tabula Rasa").
3. Carl von Linné reste runt i världen och namngav många djur och växter på latin.
4. Man ifrågasatte både kyrkan och Guds roll rejält under upplysningen.
5. En *deist* tror att Gud har skapat världen men sedan lämnat över till människorna att ta hand om den. En *ateist* tror inte att Gud finns över huvud taget.
6. Isaac Newton kom fram till att tyngdlagen existerar; dvs. när man tappar något så faller det till marken p.g.a. tyngdlagen.
7. Empirism innebär att man provar sig fram och lära sig av sina misstag.
8. Man var intresserad av resor i upptäckarsyfte; för att besöka och upptäcka nya platser. Men vissa besökare tog också med sig slavar till sina hemländer.

ETT ANSPRÅKSLÖST FÖRSLAG

Läsförståelse

1. Swift kritiserar fattigdomen och att det inte finns tillräckligt med mat för irländarna.
2. Att spädbarn går att äta.
3. Att man ska börja äta spädbarn för att få stopp på svälten.
4. Swift är ironisk, då han skriver en satir menar han egentligen inte det han skriver. Därför använder han ordet *anspråkslöst* ("blygsamt, modest") - fast det egentligen är ett fruktansvärt förslag han kommer med.
5. Det kan ätas på många olika sätt, se texten för exempel.

HEDVIG CHARLOTTA NORDENFLYCHT

Diktanalys

1. Att kvinnorna är hopplöst fast i sin traditionella roll som kvinnor.
2. Kvinnorna kan inte tänka på ett lika intelligent sätt som männen, och inte heller känna passion som männen. ("kärleks elden nära").
3. Att fortsätta i sin traditionella roll som kvinna.

ANNA-MARIA LENNGREN

Diktanalys

1. Det kvinnliga könet/kvinnorna behöver inte läsa, enligt den vanliga uppfattningen.
2. Då riskerar t ex maten att bli förstörd ("såsen må fräsa över")=kvinnorna får inte ta sig tid till att läsa då de anses behöva göra andra saker - framför allt hushållssysslor.
3. En häxa är någon som egentligen inte finns (häxor finns inte) och därför fanns heller ingen last (tungt och jobbiga ämnen) när man var barn och ung.
4. Barn bryr sig inte om klasskillnader, de vet inte om att de finns.
5. *Exempel:* Barn är vänner med alla, barn bråkar ibland men glömmer sedan bort bråken, barn gör inte skillnad på folk (ser inga klasskillnader), barn bryr sig inte om ära, barn har inte bekymmer som vuxna har. Etc.
6. Deras liv är mycket tyngre nu - de kämpar och sliter, "slåss" om titlar och positioner i samhället, samt om ära.

ÖVNINGAR

Ordkunskap

1. adlad - fått adels titel/adelskap (av kungen)
2. allegori - berättelse med dold betydelse
3. encyklopedi - uppslagsverk
4. empirism - lära sig av sina erfarenheter
5. feminism - rörelse för jämställdhet mellan kvinnor och män
6. fjärran - långt borta
7. gravitation - tyngdlag
8. pittoresk - som en målning
9. skeppsbruten - som förlorat sitt skepp; råkat i sjönöd
10. sätta i gungning - sätta i rörelse
11. trubadur - slags vandrande sångare
12. upplysning - information

Kapiteltest

1. Besvaras med egna ord.
2. Människorna skulle *upplysas* - informeras.
3. För att det var viktigt att lära sig att resonera - att använda sitt förnuft, ansåg man.
4. För att de skulle fyllas med kunskap och upplysas.
5. De flesta var väldigt fattiga men det fanns en växande medelklass som bl a arbetade med handel. En liten del av befolkningen var välbärgad(rik); adeln, etc. Människorna fick sakteliga mer att säga till om i samhället.

6. Därför att Linnés namngivningssystem av växter och djur på latin fortfarande är det som används internationellt inom naturvetenskapen.
7. Man var nyfiken på nya platser och tyckte om att läsa spännande historier om dessa. Men också för att gestalta orättvisor i världen - som i Voltaires *Candide* eller Swifts *Gullivers resor*.
8. Feminism innebär att man är *för* jämställdhet och lika rättigheter mellan kvinnor och män. Hedvig Charlotta Nordenflycht och Anna-Maria Lenngren var två svenska kända feminister. Mary Wollstonecraft från Storbritannien.
9. En allegori är en berättelse med dold betydelse - som Swifts *Gullivers resor*.
10. Han ville kritisera den orättvisa behandlingen irländarna fick av sina herrar (de som styrde över dem) i Storbritannien. Texttypen kallas *satir*.
11. Den handlar om den unge optimistiske Candide som reser runt i världen och upplever orättvisorna som finns där. Fransmannen Voltaire är författaren.
12. H.C Nordenflycht var en adelsdam som kunde försörja sig som poet. Nordenflycht ses ofta som vår första svenska feminist och kämpade för kvinnors rättigheter.
13. A.M Lenngren var journalist, poet och feminist. Hon skrev artiklar för tidningen Stockholms-Posten och bl a de kända dikterna *Några ord till min k. dotter (om jag hade någon)* och *Pojkarne*. Hon kritiserade orättvisor mot kvinnor, som att kvinnor inte ansågs behöva, eller inte heller fick, läsa och bilda sig.
14. Bellmans sånger/epistlar var roliga och tänkvärda, de handlade om livet under hans tid och de flesta uppskattade dem. Sångerna är oftast inte svåra att förstå och handlar om natur, liv och död och människor i allmänhet. Dessutom är melodierna generellt lättsamma och ofta mycket vackra att lyssna på.

Romantiken

SAMHÄLLET OCH LITTERATUREN UNDER ROMANTIKEN

Läsförståelse

1. Under romantiken skulle känslorna styra. Under upplysningen styrde det logiska tänkandet.
2. Obesvarad kärlek och lidelsefull längtan.
3. Nostalgi, vikingen representerade tider och ideal som inte längre fanns.
4. Han menar att civilisationen har förstört människans naturliga inneboende moral. Endast i naturen kan människan leva fullt ut.
5. Naturen avmålades som vild och förvuxen. Skog som hade fått växa utan att människan hade varit delaktig. Skogen blev "levande".
6. Det finns en inneboende ande i naturen, den är besjälad (skogen har mänskliga egenskaper).
7. Ett geni var en människa som stod i direkt kontakt med en gudomlig värld. Geniets konst var en länk mellan människan och gud.

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

Läsförståelse

1. Industrialiseringen i Europa kom igång och behövde arbetskraft. Människor sökte sig bort från fattigdom.
2. Borgare var människor med kapital som kunde investera i fabriker och som flyttade in till städerna.
3. Arbetarklassen var de människor som var anställda på fabrikerna och som arbetade mot betalning. (jmf. på landet arbetade många som dräng eller piga och de fick ofta betalt *in natura*, d.v.s. i mat och bostad).
4. De fick inte lika hög lön som männen men det var ett steg mot ett självständigt liv.
5. En roman *Den unge Werthers lidanden* skriven av en tysk författare: Johann Wolfgang von Goethe. Handlingen: En ung man flyttar ut på landet, förälskar sig i en ung kvinna som redan är förlovad med en annan man, begår självmord p.g.a. olycklig kärlek.
6. Romanen blev mycket populär. Många unga män ville klä sig som Werther, huvudpersonen i romanen. Det sägs också att de ville uppleva samma olyckliga kärlek och att några t.o.m. begick självmord, precis som Werther.
7. Sturm und Drang protesterade mot att litteraturen under upplysningen var så vetenskaplig och förnuftig.
8. Texterna ville väcka läsarens känslor. Ingen fick vara likgiltig.

MARY SHELLEY

Läsförståelse

1. Vårt undermedvetna
2. Den unge vetenskapsmannen: Victor Frankenstein och /eller Monstret som Frankenstein skapar.
3. Frankenstein sätter ihop kroppsdelar från döda människor och skapar liv av dem.
4. Han ser så fruktansvärd ut att människor blir livrädda och springer sin väg när han kommer.
5. Han dödar alla hans nära och kära.
6. En titan (en mytologisk varelse enligt grekisk mytologi) som skapade människorna.
7. Då blir de självständiga. Zeus vill antagligen att de ska vara beroende av honom.

NATIONALROMANTIKEN

Läsförståelse

1. Det var trångt och mörkt (och antagligen också smutsigt) i städerna och på fabrikerna och de blev nostalgiska.
2. Det var mycket oroligt i Europa. De flesta länder hade varit i krig.
3. Man sökte sina rötter bakåt i tiden för att stärka gemenskapen inom länderna.
4. Napoleon bad den ryske tsaren om hjälp och han ställde upp eftersom han var intresserad av att få en bit av Finland (som då tillhörde Sverige).
5. Man behövde ha en nationalkaraktär och vikingen blev en passande symbol.
6. Man sökte en "folksjäl". De letade efter gamla berättelser (folkvisor, sagor, myter).
7. Från alla gamla berättelser som de fick höra när var ute bland människorna i landet och samlade in folkvisor och sagor.

ROMANTIKEN I SVERIGE

Läsförståelse

1. Hälsa genom att säga: "Hej!"
2. Den hörde ihop med romantikens syn på människan: individualistisk och med egen skaparkraft.
3. Dikten *Vikingen* (handlar om en man som längtar ut i världen och söker efter äventyr) och dikten *Odalbonden* (handlar om en man som inte lockas av äventyr utan vill stanna kvar där han föddes och ta hand om gården).
4. Att vikingen är en ärelysten man som söker äventyr och som vill dö i strid.

5. Tegnér lutade mer mot upplysningens idéer och Geijer lutade mer mot romantikens. Det var det nationalistiska som förenade de två författarna.
6. Han var en enkel man som hade lyckats gå långt och få mycket makt. (förkl. det var i princip omöjligt under den här tiden att byta samhällsklass; var du född bonde, förblev du bonde).
7. *Frithiofs saga*
8. Vikingen som ger sig ut på äventyr i Geijers dikt *Vikingen*.

ÖVNINGAR

Ordkunskap

1. a) **tyvärr**: dessvärre; **bestämma, ha övertaget**: dominera; **må dåligt**: lida; **längta tillbaka till något som varit**: nostalgisk; **bli en förebild, norm**: idealiserad; **utan att tänka först**: intuitiv; äkta: genuin
b) Egen produktion
2. 1) trolovad, 2) skildra (När man berättar något kan man säga att det är ett sätt att skildra en händelse) 3) undermedvetna, 4) svunnen, 5) effektiv, 6) intrigera, 7) vurma, 8) blott, 9) fiktiv, 10) fåfäng.
3. 6) bli fri, 4) lycka, 8) irritation, 1) bonde som äger sin mark, 7) en partner som är välbeställd, 5) klara sig själv, 3) öl, 2) vänskap

Kapiteltest

1. Rätt
2. Fel: det var fantasin och känslan som var viktig.
3. Fel: de tyckte att perioden som vi kallar medeltiden var intressant.
4. Rätt
5. Rätt
6. Fel: naturens själ kunde man endast se genom ett konstverk som var skapat av ett geni
7. Fel: en person som var ett geni var otroligt begåvad och självlärd (en autodidakt)
8. Fel: man byggde fabriker i städerna
9. Rätt
10. Fel: de tillhörde arbetarklassen
11. Fel: männen fick mer betalt än kvinnor (och barn)
12. Rätt
13. Rätt
14. Rätt
15. Rätt
16. Fel: hon skrev en skräckroman
17. Fel: Han är en vetenskapsman som skapar ett monster
18. Fel: Lord Byron dog när han var 36 år gammal
19. Fel: det fanns flera kvinnliga författare, de som nämns i kapitlet är Mary Shelley och Jane Austen.
20. Fel: hon skriver om den brittiska övre medelklassen, ofta utspelar sig händelserna på landsbygden.

21. Fel: det blev många krig i Europa efter den franska revolutionen
22. Rätt
23. Rätt
24. Fel: den handlar om en korsriddare som strider för kungen som har blivit fängslad av sin egen bror. Förutom att befria kungen så finns det en olycklig kärlekshistoria med i romanen: riddaren är förälskad i en kvinna men de kan inte gifta sig eftersom hon tillhör en annan religion och samhällsklass.
25. Fel: medlemmarna i det Götiska förbundet trodde att vikingarna hälsade på det sättet.
26. Fel: många kom från Värmland
27. Fel: det gjorde Esaias Tegnér
28. Rätt
29. Fel: kvinnan som Erik Johan Stagnelius skriver om heter *Amanda*.

Realismen och naturalismen

SAMHÄLLET UNDER REALISMEN OCH NATURALISMEN

Läsförståelse

1. Författare och konstnärer ville avbilda verkligheten som de såg den.
2. Naturalismen
3. De skrev om det de upplevde omkring sig.
4. Arbetarklassen var alla de som började arbeta på fabrikerna – de utförde kroppsarbete mot betalning. Medelklassen som växte fram kunde arbeta med handel eller hantverken.
5. Ur arbetarklassen växte *socialistiska rörelser* fram. Ur medelklassen växte *liberalismen* fram.
6. Kyrkan reagerade (i bibeln står det att gud skapade människan till sin avbild).
7. Övermänniskan är den inte låter sig ledas utan som styr de andra "vanliga" människorna.

VICTORIA BENEDICTSSON

Läsförståelse

1. Ernst Ahlgren
2. *Pengar* (1885)
3. Nej, hon ska stanna i sin mans hus.
4. Att vad som än händer måste hon stanna i sin mans hus- det är från och med nu hennes hem.
5. Det beror på henne och hur hon betar sig.

HJALMAR SÖDERBERG

Läsförståelse

1. En författare som skriver en berättelse utifrån vad karaktärerna upplever när de går omkring i en stad.
2. Den växande medelklassen.
3. De satte sig på caféer och restauranger och umgicks eller läste tidningen.
4. Han vet inte riktigt själv, men en del beror på att Gregorius står för det doktor Glas kallar för "religiöst hyckleri". Glas tycker att prästen är *skenhelig*.
5. Läkare ska bota människor och doktor Glas tycker inte att alla människor har lika stor rätt att leva: all är inte lika mycket värda.
6. Eftersom han låter den tidens kända händelser vara med i romanen och nämner flera platser som finns på riktigt, upplevs romanen som autentisk.

7. En man som blir lämnad av sin flickvän. Hon väljer att gifta sig med en äldre välbeställd man. De träffas igen efter några år (hon är fortfarande gift) och inleder en relation.
8. Frågor som gäller parrelationer och äktenskapet.
9. När hon skulle till kyrkan eller för att träffa en läkare.
10. De sålde sexuella tjänster.

SELMA LAGERLÖF

Läsförståelse

1. Hon fick Nobelpriset i litteratur (första kvinnan) och hon var akademiledamot i Svenska Akademien.
2. Romanen *Hertha* startade en jämställdhetsdebatt som ledde till att det grundades en utbildning för lärarinnor (kvinnliga lärare).
3. Den var inte så realistisk som den tidens romaner. Den innehåller magi och är fantasifullt skriven.
4. Den handlar om en alkoholiserad ung präst som en mäktig kvinna tar hand om. Kvinnan bor med sin man på en stor gård, Ekeby gård, och de har totalt 12 män boende där. De kallas för "kavaljererna". En kväll beskyller kavaljererna kvinnan för otrohet och hennes man kastar ut henne. Männen klarar inte av att ta hand om gården och är nästan på väg att förstöra allt för sig själva, men lyckas vända gården och det mesta ordnar sig till slut.
5. I båda romanerna händer det magiska och övernaturliga saker.
6. Hela Sveriges geografi återberättas utifrån det Nils upplever när han reser genom landet.

ÖVNINGAR

Verb

- a) 1) misstro, 2) förakta, 3) dissekera, 4) livnära sig på, 5) unna sig, 6) driva i förfall, 7) bidra till, 8) drabbas av, 9) hålla av, 10) avstå
- b) Egen produktion

Substantiv

- a) ledamöter, b) byråkrati, c) skildringen, d) särbo, e) hyckleri, f) pseudonymen, g) satir, h) ideologier, i) rättesnöre, j) inskränkthet

Adjektiv

- a) 9: svag, 4: reta för att få en motreaktion, 7: måste sluta arbeta, 3: hemlig kraft, 8: snål, 1: som gör någon arg/upprörd, 5: äkta, 10: känslotark, 6: som gäller precis nu, 2: se in i framtiden
- b) Egen produktion.

Kapiteltest

1. Det bildades nya klasser i samhället: arbetarklassen (som jobbade på fabrik) och medelklassen (som arbetade med handel och hantverken). Det var stora klasskillnader. Arbetarklassen var fattig.
2. Arbetarklassen och medelklassen. De som hade kapital kunde investera och kallades för *kapitalister*.
3. Socialismen krävde jämställdhet och lika rättigheter och att den som gör jobbet ska ha vinsten. Liberalismens ideologi var att varje människa ska styra över sitt eget liv (ingen myndighet ska göra det).
4. Att människan är släkt med apan (att människan också är ett djur).
5. Övermänniska – det betyder en person som inte låter sig styras utan som styr över andra.
6. De flesta arbetade på fabrikerna.
7. Kvinnan hade inte samma rättigheter som en man. En ogift kvinna hade antingen sin pappa, bror eller någon annan manlig släkting som förmyndare. De bodde med sina föräldrar tills de blev gifta.
8. Verkligheten blev inte längre förskönad. Man såg verkligheten utan filter.
9. Många började skriva artiklar för tidningar. De kunde också skriva följetonger i tidningar – berättelser som hade ett nytt avsnitt varje vecka.
10. Att författarna tar upp aktuella händelser i sina berättelser och beskriver platser som existerar i verkligheten.
11. Realismen beskrev verkligheten som den såg ut och naturalismen hade ett vetenskapligt perspektiv. Den utgick från vem människan var och vilka drivkrafter som låg bakom människans handlingar.
12. De kritiserade samhället i artiklarna i tidningen. De ville ha religions- och yttrandefrihet. De kritiserade också hur samhället tog hand om de som var fattiga.
13. De två karaktärerna i romanen vill inte gifta sig utan leva i ett särboförhållande.
14. 1) 1858 genomfördes en lagändring som tillät ogifta kvinnor att ansöka i domstol om att bli myndiga vid 25 års ålder. 2) Herthadebatten ledde till att en utbildning för kvinnor startade; de kunde läsa till lärarinnor vid en högre lärarinneutbildning.
15. Strindberg var en kritisk författare som i dag räknas som en litterär världsstjärna. Han förenklade och moderniserade skriftspråket. Han misstrodde alla som hade makt och stod på arbetarnas sida.
16. Det var lättare att bli publicerad om man var man.
17. Det betyder att författaren låter karaktärerna gå omkring i en stad (flanerar) och beskriva det hen ser och upplever.
18. Hon fick Nobelpriset och hon blev invald i Svenska Akademien.

Modernismen

FUTURISMEN

Läsförståelse

1. Futuristerna såg fram emot framtiden - *The future* - och ville se nyheter inom det mesta.
2. Futuristerna beundrade teknik, maskiner och uppfinningar - detta var framtiden, ansåg man.
3. Man skulle inte skriva som man hade gjort tidigare.
4. Den äldre litteraturen tillhörde dåtiden - inte framtiden.
5. De beundrade och förhärligade krig och såg krig som en sorts "hygien".

SURREALISMEN

Läsförståelse

1. De två världskrigen (1914-1918 och 1939-1945).
2. I Sverige förändrades mycket under första hälften av 1900-talet, industrialiseringen skedde och kvinnors rättigheter och möjligheter ökade. Unionen med Norge upphörde 1905.
3. Elevens egna förslag men som exempel kan nämnas att: Det blev en friare litteratur, man kunde skriva på många fler sätt än vad som tidigare setts som accepterat. De många olika idéerna inom de olika -ismerna bidrog säkerligen till detta, etc.
4. Att något är "öververkligt" - det tillhör en annan slags verklighet än det vi flesta ser som verkligheten.
5. Surrealisterna ville visa det som pågår i vårt omedvetna och innersta: våra innersta och hemligaste tankar.
6. Dadaisterna använde slumpmässiga ord som inte hörde samman, t ex i sina dikter. Rörelsen startade på ett kafé där den rumänske konstnären Tristan Tzara försökte säga något med mat i munnen och det lät som "dada" varpå han och hans sällskap anammade ordet och startade dadaismen.

DEN LILLA BILEN

Diktanalys

1. Sällskapet ser förmodligen tiden före första världskriget som en tid som avslutas i och med krigets början och sedan började en ny tid (epok).
2. Förmodligen de mäktiga länderna som förde kriget och dess ledare, möjligtvis även soldaterna i dessa länder.
3. Kanske för att de var rädda för att de snart skulle dö i kriget?
4. Sannolikt för att kriget var så fasansfullt och fullt av oljud att man upplevde att t o m de döda blev rädda i sina gravar.

MEDVETANDESTRÖMMEN

Läsförståelse

1. De inre tankarna för stunden hos karaktären/karaktärerna i texten.
2. Man ville visa hur det fungerar inne i våra huvuden när våra tankar kommer och går.
3. Något är placerat mellan något annat, som t ex inre monolog som placeras mellan vanliga beskrivande meningar i en roman.

TJUREN OCH LANDET SOM ICKE ÄR

Diktanalys

1. Förmodligen för att diktjaget är provocerande och utmanar - precis som en tjurfäktare utmanar tjuren med sin röda duk.
2. Även en "farlig" och provocerande person kan vara lugn och förvånar ibland med sitt lugn.
3. En tolkning kan vara att trots att duken/personen provocerar blir det ingen reaktion hos omgivningen, men andra tolkningar är givetvis möjliga.
4. I "Landet som icke är" får vi våra önskningar uppfyllda och träffa Gud ("min älskade med gnistrande krona").
5. Då Södergran skrev dikten i slutet av sitt liv då hon var mycket sjuk kanske hon upplevde livet som svårt och att hon var hjälplös - hon var förmodligen ofta tvungen att begära hjälp med mycket vardagliga sysslor, etc.
6. Kanske för att jaget tycker se sig svaren uppe i "himlen", hos Gud, i det religiösa.
7. Då jaget har funnit religionen och vet att hon snart ska dö så ses kanske livet på jorden som en tillfällig period innan övergången till "evigheten".
8. Ett sannolikt svar är att vägen till landet är vägen till tron, religionen. Och att ha funnit tron ses nog som en seger som vunnits.
9. Se svar till fråga nr. 4. En gnistrande krona bärs ofta på avbildningar av konungen - dvs. Herren/Gud.
10. Människobarnet kan vara Guds son - Jesus.
11. Världen är obegripligt stor - ändlösa dimmor - samtidigt ger religionen svar på människans alla frågor - om man är troende.
12. Egna resonemang och idéer.

DU ÄR MIN RENASTE TRÖST OCH TILL DIG

Diktanalys

1. "Duet" i dikterna är sannolikt i båda fallen en person som diktjaget håller kär/bryr sig väldigt mycket om.
2. Kärlek kan vara både underbart och hemskt - med samma person.
3. Den vi älskar kan både vara en person som sårar oss men också någon som ger oss glädje och energi.

4. Man måste både ge mycket för att få tillbaka mycket i en relation, etc.
5. Förmodligen handlar båda dikterna om kärlek på gott och ont, men givetvis finns andra tolkningsmöjligheter.
6. *Metafor* som "du är mitt fastaste skydd" samt *liknelser*: svider som is och eld, du skär som ett stål.
7. Egna funderingar.

ÖVNINGAR

Ordkunskap

1. koncis
2. brutal
3. postumt
4. sporadisk
5. diskret
- 6a. grunnar på
- 6b. grubblerier
6. välrenommerad
7. tusenfalt
8. bringa

Kapiteltest

1. Besvaras med egna ord.
2. Det var många nyskapande och moderna idéer som växte fram under den här tiden, därav namnet modernism.
3. Ca 1900 till 1945.
4. Egna svar. Exempel på -ismer: futurism, dadaism, surrealism, expressionism, existentialism, absurdism, kubism, m fl.
5. Då två världskrig pågick under perioden var situationen i stora delar av världen både svår och problematisk för många människor under långa perioder.
6. Egna svar. Exempel på författare: Virginia Woolf, James Joyce, Pär Lagerkvist, Apollinaire, Edith Södergran, Karin Boye, m fl.
7. Egna svar.
8. Man ville visa hur det fungerar inne i våra huvuden när våra tankar kommer och går.
9. Inom *expressionismen* vill man innerligt uttrycka sanningar och erfarenheter. Inom *existentialismen* menar man att det är människan själv som styr livet och påverkar det som händer i världen - inte Gud.
10. Eget svar.

Arbetsförfattare

FOLKSKOLA OCH LÄSNING

Läsförståelse

1. De har oftast ingen utbildning, en enkel bakgrund och skriver om det som de själva har upplevt.
2. Alla skulle lära sig läsa, skriva och räkna.
3. 1842
4. Man kunde gå upp till sex (6) år.
5. De behövdes som arbetskraft i hemmet.
6. När människor kan läsa kan de också ta del av saker som händer i samhället. Många ville veta mer och fördjupade sig i olika ämnen.

MARIA SANDEL – ARBETA MED EN NOVELL

1. Ordförklaringar

Generella språkskillnader

Bokstaven V kan skrivas:

I inledningen av ord *hv*; inne i ord *fv*; i slutet av ord *f*

Verb: ändelse -os på verb om det är plural

s.1

tillika	på samma sätt
ock	också
limpskifva-n	en skiva av en limpa (=brödsort)
drygare tilltagen	en större bit
funnos	fanns
buro	bar
bark-en	yttersta skiktet på trädet
pip-en	där kaffet kommer ut från en kaffepanna
den puttrande buckliga	kaffepannan
skura	blöttorka golv
ty	för

s.2

gnutta-n	liten bit
dricka kaffe på bit	med en sockerbit i munnen
blefvo de	blev de (brödbitarna)
voro	var
tvagning-en	tvättning
affärd	avfärd (gå iväg)
käck	pigg, trevlig
svångrem-men	bälte i midjan
hjässa-n	huvudet

husknut-en

hörnet på fastigheten/huset

s.3

inte så helt

inte så starkt

tillförsikt-en

hoppfullhet

mullbänk-en

bit snus under läppen

schalfrans-en

fransarna på sjalen

förfärdiga

tillverka

gifva anvisningar

ge instruktioner

smakfull

mycket fin

trädde fram

gick

strålknippe-t

ljusstrålar

krya

friska

s.4

fräckt

egoistiskt, oförskämt

otidig

oförskämd

dagsverke-t

en dags arbete

förtrampad, utsugen

utnyttjad

oförsynt

oförskämt (fräckt)

oafvändt

hela tiden

s.5

motpart-en

den hon pratade med

hjälpfru-n

någon som arbetar mot betalning i ditt hem

enfaldig

dum och okunnig

skola

ska

lider orätt

det är inte rätt

därvidlag

vad gäller det

i otid

när det inte passar (för tidigt)

fortfor

fortsatte

s.6

finkel

sprit

uträtta

göra

hurtiga

snabba

återfingo

fick tillbaka

i samma mån

samtidigt som

dov

tung

matt

utan kraft

möda-n

svårighet

fyra alnar

ett mått för att sänka en kista på kyrkogården

rådlös

utan råd

skänkdörr-en

dörren till skåpet där porslinet förvaras

s.7

inbringa

få in/ge

väggur-et

klocka

finge	fick
redbarhet	pålitlighet
med hull och hår	utan att lämna något kvar
frodig	livskraftig och stark
mista	förlora, tappa

s.8

gestalt-en	figur, person
kaskad-en	en stor mängd
andedräkten hämmas	tappade luften
grufligt hvass	mycket vass/stickig
utevarande	som var ute
lifvadt	spännande nyhet
fyrsprång	sprang fort (full galopp)
ståndaktig	som inte ger vika

s.9

synnerliga förnöjelse	stora glädje
afklippte	avbröt
lappa	laga
begaf sig af	gick iväg
skopligg-en	skor

s.10

esomoftast	ganska ofta
öfverblicka	se på
bot	räddning
becka	måla svart
förebrå sig	klaga
skedde	hände
pärlade	svettdroppar
vara ense om	var överens om, tycka samma
maken till	så fantastisk, ovanlig

s.11

öfverträffa sig själv	göra bättre än man trodde att man kunde
utsökt slag	väldigt gott
kungjorde	meddelade. Informerade
det vankas	det kommer att bli
nöden	det svåra
vända afvigsidan af lynnet ut	vara sur och irriterad (grinig)
stå någon bi	stötta
fritog	sa att det inte stämde
grufligt	svåra
arfsynden	det man har i generna

2. Läsförståelsefrågor

- a) Familjen har sex (6) barn.
- b) De äter limpskivor (bröd) och kaffe med socker till frukost.
- c) Pappan ska dela frukost med den yngsta flickan.
- d) Pappan kan inte äta när han ser att hans barn är så hungriga.
- e) Pappan gick mot hamnen.
- f) Mamman ska skura (tvätta) fru Frimans golv.
- g) Mammans klädsel är mycket enkel, en kjol, en sjal och en gammal säck som förkläde medan Fru Friman bär en vacker brun/röd morgondräkt och en mössa med äkta spetsar.
- h) Fru Frimans son är läkare.
- i) Fru Friman tycker att arbetarna är lata, dricker för mycket och att de slösar sina pengar på onödiga saker.
- j) Mamman blir väldigt upprörd. Hon börjar nästan gråta.
- k) Fru Friman blir antagligen sur på mamman och ber henne gå. Mamman vill inte ha betalt av henne.
- l) Mamman är förtvivlad. Hon har ingen mat hemma och inga pengar att handla varor för. Hennes man strejkar och hon har skällt på Fru Friman som var hennes enda inkomstkälla.
- m) Pappan har med sig en tvåkrona och en femtioöring när han kommer hem.
- n) Novellen slutar med att de får pannkakor av grannen och mamman lagar köttsoffa. Mamman och pappan lyfter varandra och visar varandra sin tacksamhet.

3. Egen produktion

STATARSKOLAN

Läsförståelse

1. Statare arbetade på bondgårdar och skötte om jordbruket och djuren.
2. De fick betalt *in natura*. Det betyder att bonden gav dem husrum och mat i utbyte mot att de arbetade på gården.
3. Statarsystemet fanns ca 200 år i Sverige. Från mitten av 1700-talet fram till 1945.
4. Statarskolan kallas de författare som har vuxit upp i statarlängor med föräldrar som arbetade som statare. De skriver alla om sina uppväxter och hur det är att leva som statare.
5. Moa Martinsson, Ivar Lo-Johansson och Jan Fridegård.
6. Moa Martinsson växte upp med sin mamma och sin styvfar. Hennes styvfar var statare i perioder.
7. Det är en trilogi. *Mor gifter sig*, *Kyrkbröllop* och *Kungens rosor*.
8. Trilogin handlar om Moa Martinssons uppväxt.
9. Om en kvinna fick ett barn utan att vara gift med pappan blev barnet "oäkta". (Det var en stark norm på den här tiden att alla kvinnor som fick barn skulle vara gifta).
10. Moas mormor och morfar tog hand om henne. Hon var också utackorderad till olika familjer som tog hand om henne.

IVAR LO-JOHANSSON

Läsförståelse

1. Ivar Lo-Johanssons släkt hade en bakgrund som statare.
2. Han skrev om det hårda liv som statarna levde och deras dåliga arbetsförhållande.
3. Han mest kända roman heter *God natt, jord* (1933)
4. Hans texter användes som underlag i debatter om statarsystemets vara eller icke-vara.

MIGRATIONEN OCH VILHELM MOBERG

Läsförståelse

1. 1) Det var flera år i följd missväxt och människorna hade ingenting att äta. De svalt ihjäl. 2) Människorna ville inte bli styrda av kyrkan. De vill själva bestämma över sina liv.
2. Vilhelm Moberg hade ett starkt rättspatos. Han agerade alltid när han såg orättvisor.
3. Romanen *Raskens*.
4. Romanen utspelar sig på 1600-talet och handlar om bönder som gör uppror mot en adelsman. När adelsmannen hotar med kroppsstraff ger bönderna efter och lägger ner sina vapen, eller flyr. Liknelsen med andra världskriget är att Sverige reagerade såsom bönderna gjorde gentemot tyskarna som kan liknas vid adelsmannen. Genom hot om våld får tyskarna det de vill ha av Sverige.
5. Det är romanerna om Karl Oskars och Kristinas liv. *Utvandrarna*, *Invandrarna*, *Nybyggarna* och *Det sista brevet hem*.
6. De visste ingenting om landet de skulle åka till. De kunde inte språket och alla som de skulle möta där var främlingar för dem. Hon var orolig för hur det skulle bli för barnen.
7. Deras äldsta dotter Anna dör och då ändrar sig Kristina.
8. 1) Kyrkan styrde och hade mycket makt över människorna. 2) Det fanns ingen religionsfrihet i Sverige.
9. Danjel har frireligiösa möten i sitt hem och det är förbjudet.
10. Vi får följa dem under ca 50 år (ett halvt sekel).
11. En fjärdedel av Sveriges befolkning (ca 1 miljon människor).
12. Eftersom *Din stund på jorden* handlar om en gammal man som emigrerade till USA som ung (precis som Karl Oskar gjorde) och i romanen ser han tillbaka på sitt liv.

EYVIND JOHNSON

Läsförståelse

1. Eyvind Johnsons föräldrar var fattiga och hade många barn och hans moster var barnlös.
2. Han var 25 år.
3. En fattig arbetarpojke som växer upp i fosterfamilj och när han lämnar hemmet tar flera olika arbeten. Han kämpar för att bli författare.
4. Likheterna mellan *Strändernas svall* och *Odysseen* är att Odysseus är huvudkaraktär. Skillnaden är att Odysseus i *Strändernas svall* är en man som mår dåligt över sina krigsminnen. Han framställs också som en svag och ångerfull person.
5. Harry Martinson
6. Hans pappa dog och hans mamma emigrerade.
7. Han gifte sig med Moa Martinsson.
8. Han skrev om hur han fick flytta mellan olika familjer fram till dess han kunde ta hand om sig själv.
9. Aniara är ett science fiction-epos.

ÖVNINGAR

Verb

Första stycket: slog han sig till ro

Andra stycket: utackorderad; dika; kallade

Tredje stycket: vara herre i sitt eget hus; dra ett tungt lass

Substantiv

1. herreman
2. yngel
3. proletärer
4. autodidakt
5. rallare
6. hårfäste
7. maka
8. frikyrka

Blandade ord

- 5: ordentlig
10: tidsperiod
1: kvinna som stickar kläder
6: filminstitutets filmpris
9: börja (gälla)/starta
7: gift rik kvinna
2: en berättelse om mig och av mig
3: romanserie
4: statarlänga
8: kraftfull och god

Kapiteltest

1. Det bestämdes att alla i Sverige skulle lära sig läsa, skriva och räkna.
2. När alla kunde läsa och skriva var det lättare att ta del av det som hände i samhället och i världen. Människorna blev mer medvetna och började reflektera över sina rättigheter och skyldigheter.
3. Många arbetade på fabrik. Det var en stor bostadsbrist. Människor var trångbodda och arbetade 10-12 timmar/dag. Trots långa arbetsdagar räckte inte pengarna.
4. Kvinnor fick lägre lön för sitt arbete och var tvungna att ha flera jobb. Många prostituerade sig för att kunna köpa mat och betala hyra.
5. Statare arbetade på en bondgård med de sysslor som hörde till bondgården. De dikade åkrar, sådde och skördade. De tog hand om djuren på gården. De fick betalt *in natura*, det vill säga att betalningen var kost och logi. Matransonen som familjen fick kallades för *stat* – därifrån kommer ordet *statare*.
6. Moa Martinsson, Ivar Lo-Johansson och Jan Fridegård hör till statarskolan. De är självlärda (autodidakter) och har alla tre vuxit upp i statarlängor. Deras föräldrar var statare på olika gårdar i Sverige.
7. De skriver om sina egna erfarenheter och hur det var att växa upp i en statarfamilj.
8. Ivar Lo-Johansson skrev romanen *God natt, jord*. Den handlar om hur det är att växa upp och leva som statare. Det han skrev användes i en debatt som pågick kring statarsystemet och bidrog till att systemet avskaffades 1945.
9. Jan Fridegård ville med romanen om trälen Holme visa hur olika livet kunde vara beroende på vilken samhällsklass man tillhör. Han visar också vilken makt en högre samhällsklass har genom att skildra en träls liv (som är helt avhängigt på hövdingens vilja).
10. 1) Det var flera år av missväxt som ledde till svält. 2) Kyrkan hade mycket makt och styrde över folket. 3) Man fick inte ha religiösa möten hemma. Alla var tvungna att vara med i svenska statskyrkan.
11. De fick Nobelpriset i litteratur tillsammans.

Språkliga övningar

ORDFÖLJD I BISATSER

Ordföljd

1. Hon insåg att hon inte borde ha gått på festen eftersom hon inte mådde så bra.
2. Någon hade förmodligen sökt mig under eftermiddagen då det fanns ett meddelande på telefonsvararen på mobilen när jag kom tillbaka.
3. Om tre veckor måste jag ha läst 200 sidor då vi har tenta på hela boken.
4. Om du vågar resa jorden runt alldeles ensam så är du väldigt modig tycker jag!
5. Hon hade aldrig blivit helt frisk i fall hon inte hade fått rätt sorts medicin av läkaren.
6. Våra föräldrar skulle nog inte låta oss cykla i mörkret om våra cyklar inte hade lysen både fram- och baktill.
7. Jag fattar inte hur jag ska orka springa ett helt maratonlopp om tre månader när jag knappt orkar springa fem kilometer nu!
8. Trots att han inte hade de rätta kvalifikationerna lyckades han ändå genom sin charm få en anställning på det berömda företaget.
9. Senast klockan sju måste ni bli klara med uppgiften då den ska mejlas till läraren.
10. Nu är jag trött på jobbiga och omständliga uppgifter och vill gå ut på stan och ha kul i stället!

Bisatsinledare

1. eftersom/därför att/för att
2. att
3. Huruvida/Om/Att
4. När/då
5. Ju/desto
6. eftersom/därför att
7. Om 8.så ... att
8. då/eftersom
9. medan
10. så snart
11. tills
12. Ifall/Om
13. Så länge
14. sedan/så snart
15. innan/förrän
16. innan/förrän
17. Tills dess att
18. än
19. Att
20. innan

BLANDADE ÖVNINGAR

Litterära ord och termer

1. upplysningen
2. terzin
3. rim
4. lyrik
5. fiktion
6. medeltid
7. myt
8. komedi
9. renässans
10. asagudar
11. epok
12. antiken
13. vikingatid
14. naturalismen
15. runor
16. modernismen
17. tragedi
18. sägner
19. romantiken
20. realismen

Uppsatsord

1. argumentation
2. disposition
3. struktur
4. citat
5. referat
6. utredning
7. korrektur
8. anteckning
9. respons
10. debatt
11. rapport
12. stavning

Svårstavade ord

1. **x**
2. **2**
3. **x**
4. **1**
5. **x**
6. **2**

- 7. 2
- 8. 1
- 9. 1
- 10. 2
- 11. 1
- 12. 2
- 13. 1

Slang- och "snabbverb"

1. fungera
2. hålla på med eller laga något mekaniskt (som en apparat, maskin, bil, etc.)
3. sabotera, förstöra
4. fuska sig in/fuskåka - utan att betala (t ex ta sig in på något ställe utan att betala eller resa utan att betala på tunnelbanan, bussen, etc.)
5. trakassera
6. terrorisera, vara elak mot
7. praktisera (av "praktisk yrkesorientering")
8. inte vilja ha, inte respektera (av engelskans "disrespect")
9. vara nervös över (av "att ha paranoia")
10. förstå
11. laga, ordna, organisera, m m.
12. förstöra, ha sönder något (ofta oavsiktligt)

Värderande ord

neutrala	positiva	negativa
överviktig	korpulent	tjock
smal	slank	spinkig
obetydlig	naturlig	obetydlig
naturlig	sparsam	fruntimmer
generell	hoppfull	kärring
kvinna	nyfiken	gumma
allmän	ambitiös	gubbe
ekonomisk	fågelfri	unge
gumma	spontan	girig
gubbe		snål
barn		absurd
unge		hopplös
absurd		avvaktande
hemlös		nyfiken
hopplös		påstå
avvaktande		mena
säga		hävda
påstå		pretentiös
mena		lösaktig

hävda
pretentiös
impulsiv
bristfällig

impulsiv
uteliggare
dålig

Uttryck med verbet *dra*

1. dra jämnt
2. dra för
3. dra det tyngsta lasset
4. dra ... ut
5. Dra lärdom av det
6. drar vidare
7. drog ut
8. dra dit pepparn växer/dra åt skogen
9. drar benen efter sig
10. drog på mungiporna
11. dra alla över en kam
12. drar ... ihop sig
13. dra fördel av/dra nytta av
14. dra fram
15. drar ett streck över
16. drog öronen åt sig
17. dra dit pepparn växer/dra åt skogen
18. dra ... in mig
19. dra nytta av
20. drog undan mattan

Uttryck med verbet *gå*

1. går igång
2. gick bakom ryggen
3. gå isär
4. gå om
5. gå långt
6. går miste om något
7. går ..in för
8. gå med i
9. få det att gå ihop
10. går ... inte för sig
11. går inte ihop
12. gått ner sig

Partikelverb med av

1. redas av
2. ställas av
3. skrivit av
4. blåste av
5. Lägg av!
6. tuppade av
7. Ta av
8. koppla av
9. slå av
10. hoppade ... av
11. slappna av
12. skruva av
13. lade .. av
14. ger ... sig av
15. håller av